

УДК 821.512.161

МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛЬНІ ПРОЕКТИ ТУРЕЦЬКОЇ РОМАНІСТИКИ: ДО ПИТАННЯ МОДЕЛЮВАННЯ ЛІТЕРАТУРНОГО КАНОНУ

Ганна РОГ

*Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України,
відділ Близького та Середнього Сходу,
вул. Грушевського, 4, Київ, Україна, 01001,
e-mail: hannavrog@gmail.com*

Досліджено проблеми формування та моделювання національного канону в турецькій літературі крізь призму мультикультуральних студій. Дослідження розкриває своєрідність мультикультурального нарративного твору, який декларує жанр роману як наріжну модель трансформації універсальної мови міжкультурної рівності, в той час як діалог культур та відокремлених етнічних систем формує джерело тематики мультикультуральних романів.

Ключові слова: літературний канон, культурна пам'ять, мультикультуралізм, роман, національна ідентичність.

Питання визначення та моделювання національного канону, здебільшого відбувається крізь призму творчості центральних авторів літературного письма тієї чи іншої країни. «Літературна канонізація» як редуційна інтелектуальна стратегія покликана відібрати певне коло авторів, тем, ідей, наріжних особливостей художньої мови [2, с. 1]. Найкраще вирізнення творів канонічного змісту простежується на матеріалі навчальних програм з переліком обов'язкових для прочитання літературних творів. Своєрідним підсумком літературних пошуків турецьких письменників ХХ століття став задекларований у 2004 році Міністром освіти Туреччини Хюсейном Челіком перелік творів, обов'язкових для прочитання у середніх та вищих навчальних закладах, що отримав назву «Перелік 100 основних літературних творів» (тур. «100 Temel Eser Listesi»).

Серед усього переліку «100 основних літературних творів» (тур. «100 Temel Eser Listesi») сімдесят три одиниці представлено доробками турецьких авторів, а решта – творами класиків європейської літератури, зокрема й українськими (М. В. Гоголь), російськими (І. С. Тургенєв, Л. М. Толстой) та власне тюркськими (киргизький письменник Дженгіз Айтматов). Жанрове різномаяття літературних творів представлено романами, оповіданнями, драматичними творами, поезією, казками, есеїстикою, гуморесками, публіцистикою. Принагідно зупинимося на постагях турецьких письменників-прозаїків, котрі ввійшли до національного канону. Романний жанр представлений 25-ма письменниками, котрі писали турецькою мовою. Твори останніх перерахуємо відповідно до затвердженого Міністерством переліку: 4. Мемдух Шевкет

Есендал «Мешканці пансіону Ібрагіма Айашли»; 8. Огуз Атай «Роман одного вченого»; 9. Кемаль Більбашар «Джемо»; 10. Решат Нури Гюнтекін «Чаликушу» (в укр. перекладі Г. Халимоненка вийшов у 1973 році); 13. Пеямі Сафа «Дев'ята палата диспансеру»; 14. Фаїк Байсал «Останній день над Дріною»; 23. Саміха Айверді «Маєток Ібрагіма-ефенді»; 25. Самім Коджагьоз «Повернення десяти тисяч»; 26. Факир Байкурт «Черепахи»; 27. Рифат Илгаз «Затьмарення»; 28. Саїд Фаїк Абасияник «Зниклого розшукують»; 29. Якуб Кадрі Караосманоглу «Помешкання під винайм»; 30. Гусейн Рахмі Гюрпинар «Весілля під зірками комети»; 31. Сабахаттін Али «Юсуф із Кууджака»; 32. Тарик Бугра «Начальничок»; 34. Галіт Зія Ушаклігіль «Блакитне та чорне»; 36. Дженгіз Дагджи «Вони теж були людьми»; 39. Агмет Гамді Танпинар «Залишенці поза сценою»; 42. Саміпашазаде Сезаї «Пригода»; 44. Халіде Едіб Адивар «Крамниця з мухами»; 47. Неджаті Джумали «Час тютюну»; 49. Якуб Кадрі «Чужак»; 50. Азіз Несін «Яшар Яшамаз – ні є, ні нема»; 51. Орхан Ханчерліоглу «Сьомий день»; 52. Аббас Сайар «Старий кінь» [13, с. 3].

Механізм формування та моделювання переліків літературних творів, обов'язкових для прочитання викликає низку запитань. Відомо, що шкільна програма досить консервативна і головню визначається політикою держави на час укладання переліку. Традиційно за основу чергового «релізу» переліку обов'язкових творів, переважно беруть попередні, дещо законсервовані фрагменти, що становили кістяк минулої редакції списку, а далі додають нові твори, що абсолютно чітко відображають політичний курс країни. У спробі окреслити національний канон крізь призму творчості центральних авторів, Хюсейн Челік не дотримується чіткого хронологічно порядку чи естетичного критерію, котрий, приміром, у «Західному каноні» Гарольда Блума виявився домінуючим. Перелік починається зі збірника виступів першого президента турецької республіки Мустафи Кемалі Ататюрка «Нутук» (виголошеного 1927 року у Національній асамблеї), що безсумнівно вказує на пріоритетність соціально-історичних контекстів. Вочевидь, ідеологія відіграла значну роль у формуванні літературного канону, котрий виявився продуктом винятково класових, расових, гендерних та національних інтересів. В основі канонізації творів, а цьому переконливо свідчить специфіка відібраних творів, лежить патріархальний принцип, що полягає у центруванні шляхом витіснення маргінального та артикулюванні репресивності по відношенню щодо. Відтак творчість письменників, які ввійшли до переліку, цілковито відображає дух епохи. Як влучно зауважив Г. Блум: «Традиція – це не лише процес передачі досвіду чи милостивого рукопокладення молодших старшими, це також конфлікт між давнім генієм та сучасним натхненням, винагородою у якому є літературне вживання і канонізація» [1, с. 8].

Не дивно, що задекларований канон викликав запеклу дискусію у літературних колах, яка розгорнулася на сторінках авторитетного турецького часопису «Варлик». Редакція журналу підготувала п'ять запитань, котрі було запропоновано до уваги групи респондентів із тринадцяти осіб, серед останніх були освітяни, літературні критики, письменники та представники Міністерства освіти, а саме: Абдула Учман (професор літератури), Агмет Октай (поет та журналіст), Біляль Зія Текін (викладач університету), Емін Оздемір (літературний критик, видавець), Фейза Хепчілінгірлер (письменниця), Фюсун Акатли

(літературний критик), Гасан Бюлент Кахраман (літературний критик), Мегмет Г. Доган (літературний критик), Неджат Бірінджі (представник Міністерства освіти), Семіх Гюмюш (журналіст), Туран Коч (літературознавець), Унсал Оскай (професор літератури), Юсуф Чотуксокен (літератор). Перелік названих запитань та коментарі респондентів було надруковано у жовтневому номері часопису «Варлик» за 2004 рік. Для цілковитого розуміння ситуації звернімося до зазначеного матеріалу. З огляду на формулювання переліку запитань, відразу можна збагнути, наскільки проблема канону в межах рецепції традиції є актуальною для сучасного літературно-критичного дискурсу Туреччини. Ось питання: 1. Наскільки запропонований список відображає динаміку розвитку турецької літератури та її інтелектуальний поступ? 2. Чи вважаєте ви недоліком цього переліку ту обставину, що сучасні турецькі письменники не увійшли до нього? 3. Чи, на ваш погляд, турецьку літературу, окреслену згаданим переліком, відібрано відповідно до її канону та класичних творів? 4. Як ви гадаєте, чого навчить учня/студента цей перелік і як сформує його особистість? 5. Чи є ознайомлення учнів з цим переліком літературних творів тим орієнтовним мінімумом, достатнім/необхідним для отримання якісної освіти, чи, можливо, варто підтримати цей напрям комплексом дисциплін культурно-цивілізаційного характеру? [12, с. 9]. Відтак, редакція журналу уповні задекларувала свій критичний метод та свою систему координат щодо канонічного переліку літературних творів. Адже книжки у списку та відповіді на питання демонструють: з одного боку, наскільки значущою та впливовою є кемалістська національна традиція в Туреччині навіть зараз, через 75 років (на момент опитування) після заснування Турецької республіки у 1923 році. Ідеологічна маркованість літературних творів з названого переліку очевидна і вказує на те, що соціальний реалізм, будучи головним модусом вираження, репрезентує офіційний «літературний канон» Туреччини [7, с. 64]. У цьому сенсі доречно зупинитися на специфіці згаданої національної традиції, монолітною ідеєю якої є кемалістський монолінгвістичний та монокультурний дискурс, зорієнтований на Захід. Медіаторами кемалістських ідей та пропагандистами кемалістської ідеології були Якуб Кадрі Караосманоглу, Галіде Едіб Адивар, Решад Нурі Гюнтекін та Рефік Галід Карай – письменники, творчість яких увійшла до зазначеного переліку. З іншого боку, дискусія навколо журналу демонструє поступову модифікацію літературного канону в Туреччині. Більше того, з'являються міркування щодо виокремлення щонайменше двох субканонів, які відображали б дві основні віхи у розвитку турецької словесності дореспубліканського періоду і власне республіканського, чи бодай розрізняли б погляди письменників лівоцентристів та правоцентристів. Німецька дослідниця Борте Сагастер переконливо доводить, що внесення таких абсолютно протилежних за поглядами та переконаннями письменників, як Назим Хікмет (представник лівого інтернаціоналізму) й Неджіп Фазил Кисакюрек (представник турецького ісламізму та містицизму), до одного списку є занадто сміливим та контрверсійним рішенням [7, с. 64]. Адже два письменники, попри відмінність у поглядах, постійно перебували в опозиції до представників кемалістських ідей, ба, – критикували цю ідеологію. Звісно з таким висновком можна й не погодитися, оскільки ідеологічна маркованість не повинна виступати основним критерієм до відбору творів та внесення до канону.

Прикметно, що інші письменники, приміром, Ніхад Самі Банарли (не схвалював ідею впровадження турецької мовної реформи) та Саміха Айверді (релігійно-консервативна письменниця раннього республіканського періоду, котра почасти автобіографічно описувала у своїх романах непривабливе минуле Османської імперії), попри нищівну критику за своє дисидентство, все ж увійшли до переліку «100 основних творів». Повертаючись до моделі кемалістської ідеології, що утворює кістяк офіційно затвердженого канону, наведемо цікавий коментар провідного літературного критика Гасана Бюлента Кахрамана щодо «формотворчих» завдань переліку літературного канону. Його коментар четвертого питання анкетування, ініційованого журналом «Варлик», більш ніж переконливий. Проілюструємо цитатою: «...звичайно, ознайомлення із цим переліком буде корисним і навчить чогось. Проте (перелік) впливатиме на студента/учня та формуватиме його відповідно, як мені здається, до того прототипу особистості, котрий ми маємо намір створити. Дефініція цього прототипу очевидна – це особистість з великої літери – націоналіст, консерватор, людина високих моральних цінностей, котра з повагою ставиться до старших і приязню до молодших, людина, котра присвятила своє життя служінню країні та вірить у святість своєї країни. Проте, я не думаю, що цього достатньо. Адже нам потрібні громадяни вільні, критично-мислячі індивіди з помірним дисидентством» [12, с. 12–13]. Проводячи паралель зі змістом присяги турецького школяра Г. Б. Кахраман наголошує на очевидній прірві між ідеальним прототипом особистості (звісно, у власній інтерпретації) та тенденцією формування особистості громадянина Туреччини на націоналістичних ідеалах 30-х років ХХ століття. Принагідно, наведемо текст шкільної присяги, введено у повсякденне шкільне життя ще з 1932 року міністром освіти Туреччини Решітом Галіпом: «Türküm, doğruyum, çalışkanım. Yasamküçüklerinkorumak, büyüklerimisaymak, yurdumu, budunumu özümden çoksevmektir. Ülküm, yükselmek, ileritirmek. Varlığım Türk varlığına armağan olsun!», що в українському перекладі артикулюється: «Я – турок, я – чесний, я – старанний. Взірцем для мене є вдосконалення та поступ уперед. Мій закон – захищати менших та поважати старших, любити свою країну та народ більше за себе. Всю свою сутність я віддаю на пожертву ідеї тюркізму!» [6, с. 13]

Вочевидь, дебати довкола «Ста основних творів» окреслюють природу літературного канону, визначаючи, наскільки вагому роль у його формуванні відіграє ідеологія відносно прерогатив естетичної позиції. Однак, допоки естетика не сприйматиметься як маскування соціополітичних інтересів, стимули до читання та письма, у підсумку, артикулюватимуться «прагненням сягнути свободи й самотності з єдиною метою: зустрітися з великим» [1, с. 597]. З останнього формується естетичний досвід, який залишає остеронь визначення канону як списку книг для обов'язкового прочитання, й актуалізує спробу відшукати єдину для всіх мультикультурну та багатозначну канонічну книгу. У цьому сенсі окреслено явище «екстра-канону», проявлення якого в турецькій літературі уможливилось після останнього *coup d'etat* у 1980 році.

Парадигма «екстра-канонічної» турецької літератури окреслена кількома важливими рисами. По-перше, названа література вже за своїм визначенням несе риси маргінального явища, адже вона розвивається, незалежно від наріжного кемалістського

монолінгвістичного та монокультурного дискурсу, ставлячи під сумнів визначення «одна нація – одна література». По-друге, пропонує ширший мультикультурний спектр літературних тем, форм та мов (ідеться про введення в обіг курдської та вірменської мов). Переважна більшість «екстра-канонічних» текстів виходять друком коштом неурядових видавництв, кількість яких останнім часом стрімко зростає. Найбільшими та найвпливовішими серед них є видавництва фінансових інституцій, приміром, Yarı Kredi та İş Bankası та засновані 1980 року приватними видавцями з метою вибудування дискусійного простору для суспільства нового зразка друкарні («Metis Yayınları» та «İletişim Yayınları»). Крім того, екстра-канонічна турецька література відкрита для усіх різновидів експериментальних форм постмодерного письма, а наріжними її жанрами, пропагованими впродовж останніх двадцяти років, стають непопулярні раніше магічний реалізм та новий історичний роман. Іншими доміантними жанрами турецької літератури згаданого стибу, на погляд німецької дослідниці Бьорте Сагастер, є кримінальна фантастика та наукова фантастика [5, с. 69]. Важливою особливістю «екстра-канонічної» літератури є та обставина, що частково тексти написали автори, котрі не належать до етнічної чи/або релігійної більшості. Приміром, письменники Маріо Леві («Не дійти до міста») («Bir Şehre Gidememek», 1990), «Стамбул – місто-казка» («İstanbul Bir Masaldı», 1997), «Як темніло, куди ви зникли?» («Karanlık Çökerken Neredeydiniz?», 2009), Муратхан Мунгач «Кадоре» («Çador», 2004), «Уп'ятьох» («Beşpeşe», 2004 у співавторстві з Пинар Кюр, Еліф Шафак, Джеліль Окерем та Фарек Улаєм), «Прокляття оленів» («Geyikler Laneti», 1992), Мигирдіч Маргосян «Гявурський квартал» («Gavur Mahallesi», 1992), Мегмет Узун «Мова та роман» (курдською – «Ziman û Roman», 1997), «Гранатовий цвіт: роздуми над культурним плюралізмом» («Çokkültürlülük üzerine denemeler», 1995) попри своє єврейське, вірменське та курдське походження та відмінну культурну й етнічну належність, успішно ввійшли у сучасний літературний дискурс Туреччини. Позаяк роман «Вони теж були людьми» Дженгіза Дагджи, відомого кримсько-татарського письменника, який писав турецькою мовою, було внесено до переліку «100 основних творів». Важливо, що творчість цих письменників суперечить монокультурному кемалістському дискурсу, проте себе вони ідентифікують представниками сучасного турецького письменства, а турецьку мову використовують як головну у своїй творчості та житті. Відтак наштовхуємося на думку, що входження мультикультурного чинника до літературознавчого дискурсу залежить від того, наскільки в художніх творах втілюється різний досвід мультикультурних суспільно-історичних умов та взаємин. Мультикультуралізм як літературна тема, на думку німецького тюрколога Катаріни Дуфт (Catharina Dufft), окреслюється у турецькій словесності вже у 80-х роках ХХ століття. Підґрунтям цьому слугують дещо контroversійне потрактування культурної пам'яті та визначення координатів канону літератури нового зразка. У межах дискусій щодо канону література постає своєрідним медіумом культурної пам'яті. Конструювання та спроби відтворення культурної пам'яті актуалізували проблему ідентичності. Отже, мультикультуралізм не лише привернув увагу до етнічних спільнот, а й підготував простір для дискусій про функціонування змаргіналізованих етнічних ідентичностей усередині доміантної національної ідеології, певною

мірою репресивної щодо них. Як наслідок, «маргінальність перетворилася на безпрецедентне джерело творчої енергії» [6, с. 11]. У цьому контексті промовистою є ґрунтовна розвідка турецької дослідниці, літературознавця Нюкет Есен під назвою «Нургідіч Марґосян та Мегмед Узун: досвід культурного плюралізму в Діярбакирі» (Nurgirdiç Margosyan and Mehmed Uzun: Remembering Cultural Pluralizm in Diyarbakir) [5, с. 129]. Оригінальне потрактування проблеми змаргіналізованих етнічних ідентичностей артикулюється і в творчості представниці жіночого струменя у турецькій літературі Айли Кутлу. У своєму доробку письменниця зосередилася на вірменському питанні. Ця обставина привернула увагу літературних критиків. В результаті маємо розлогу статтю Карін Швейсгут (Karin Schweissgut) «Спогади про втрачену вірменську ідентичність: “Джан кушу” Айли Кутлу» (Memories of a Lost Armenian Identity: Ayula Kutlu's “Can Kusu”). Серед письменників-аутсайдерів чи тих, котрі репрезентують турецьку літературу «екстра-канонічного» зразка чільне місце займає й Нобелівський лауреат 2006 року Орхан Памук. Прозаїк є найвідомішим представником нових тенденцій у турецькій літературі, які розвинулися після the coup d'etat у 1980 році. О. Памук репрезентує експериментальне письмо, далеке від наслідування турецького соціального реалізму та суміжне з літературою постмодерного зразка [6, с. 96]. У його романах Османська історія та культура зображено як плацдарм для формування турецької історії та культури, відтак Туреччина постає своєрідним конгломератом нового і традиційного, унікального поєднання східної та західної культур. Відповідно, О. Памук у своїх творах зробив спробу окреслити модель турецької ідентичності по суті відмінну від тієї, яка пропагується меїнстрімом. Відтворення мультикультурного османського минулого через призму сьогодення моделює нове майбуття, сформоване на традиції та культурних надбаннях поколінь. У турецькій літературно-критичній думці намітилося неоднозначне ставлення до постаті О. Памука та його творів. Міжнародне визнання письменника не виявилось тим безапеляційним чинником, що мав би слугувати абсолютній популярності О. Памука на батьківщині. Речники ультра націоналістичних та кемалістських кіл неодноразово критикували письменника за відвертий орієнталізм, загравання зі Заходом, підтримку імперіалістських сил у спробі підірвати цілісність країни, невідстоюванні інтересів Туреччини супроти світових інтересів, ба, звинувачували у підпільній співпраці з сіоністами. Відносно самих творів, О. Памука критикували за огріхи у художній площині, зокрема, до подібної критики вдавалися письменники Адалет Агаоглу та Гільмі Явуз. Звісно, експериментальна форма названого письма, відмінна від панівного ідеологічного руслу та наближена до художньо-естетичної моделі, фавор письменника відносно постмодерного плюралізму значень йшли врозріз з традиційним соцреалістичним дискурсом державної ідеології кемалістського зразка, що не приділяв особливої уваги мультикультурній проблематиці. Дискусії щодо творчості О. Памука, які, на разі, не втратили своєї актуальності, набули нової динаміки, щойно письменник почав публічно коментувати, закордоном зокрема, так звані «темні плями» турецької історії. Ідеться про інтерв'ю О. Памука швейцарській газеті «Der Tagesanzeiger» (6 лютого 2005 року), в якому він згадав про вбивство одного мільйона вірменів та тридцяти тисяч курдів. Політичні коментарі історичних подій

знаменували новий період творчості письменника, визначаючи нові координати літературного канону. Романіст у своїх чисельних виступах та публікаціях підкреслено наголошував на мультикультуральному вимірі своєї творчості, пропонуючи власну модель, котру, на наш погляд, доцільно охарактеризувати як «інтеграція без асиміляції». Прикметно, що виступ О. Памука під час урочистого відкриття Франкфуртського книжкового ярмарку-2008, почесними гостями котрої номінувалися саме представники турецької літератури, був присвячений входженню мультикультурного чинника до літературознавчого дискурсу. Однак, особливо промовистою у названому ключі стала лекція з літератури, яку виголосив О. Памук під час вручення Нобелівської премії. І дійсно, «Батькова валіза» окреслила не лише філософсько-естетичні концепти творчості письменника, а й наголосила на активному потенціалі адаптації турецько-мусульманської культури. Німецька дослідниця Бьорте Сагастер, аналізуючи сучасну турецьку літературу, вирізняє окрему когорту письменників, котрі своїми творами окреслюють релігійно маркований літературний струмінь, відтак, ідуть всупереч меінструму. Так формується література «антиканонічного зразка», яка абсолютно заперечує ідеологію кемалістського дискурсу [7, с. 70]. До згаданих письменників Борте Сагастер зараховує Юксель Шенлер та Еміне Шенлікоглу, Оркуна Учара та Бурака Турна. Активна громадська позиція та просвітницька діяльність письменниць Шуле Юксел Шенлер та Еміне Шенлікоглу окреслена пропагуванням релігійних ідеалів, зокрема, осягнення сутності поняття «хідаєт» (шлях релігійного просвітлення). У своїх творах авторки акцентують увагу на релігійних цінностях та засуджують європейський стиль життя. Твори названих письменниць виходять великими накладками з розрахунку на жіночу аудиторію читачів. Шуле Юксель Шенлер розпочала письменницьку діяльність у досить ранньому віці, багато друкувалася у газетах, що відстоювали права жінок, і започаткувала спеціальні рубрики, які висвітлювали проблеми жіноцтва Туреччини (газети: «Kadın Gazetesi», «Yeni İstiklal», «Seher Vakti», «Hür Söz», «Babı-alide Sabah»). Ш. Ю. Шенлер, попри походження з аристократичної сім'ї, проєвропейських поглядів, перейнялася ідеями ісламізму, а згодом пристала до джемаату «Чаршамба» Махмуда Устаосманоглу. Відстоюючи право жінок навчатися у вищих навчальних закладах Туреччини не знімаючи хустки, здобула широке коло прихильників серед впливових верств населення. У 1971 році Ш. Ю. Шенлер звернулася з відкритим листом, надрукованим у газеті «Бугюн», до президента Туреччини Джевдета Суная, звинувачуючи останнього в антидемократичних діях відносно жіноцтва, за що отримала покарання – ув'язнення протягом дев'яти місяців. Культовим романом Юксель Шенлер є «Вулиця спокою», за котрим було знято кінострічку під назвою «З'єднані долі», за участю відомих акторів Иззет Гюнай та Тюркан Шорай. Найяскравішими творами доробку письменниці стали романи «Хідаєт» («Hidayet»), «Що з нами трапилось?» («Bize Ne Oldu»), «Все заради Ісламу» («Herşey İslam İçin»). Послідовницею ідей та поглядів Шуле Шенлер стала адвокат за професією Демет Тезджан, всенародне визнання котрій принесло авторство біографічної розвідки «Історія однієї течії: Шуле Юксель Шенлер» («Bir Çığır Öyküsü», 2007). Радикальнішою у поглядах виявилася письменниця Еміне Шенлікоглу. Її романістика є популярною у консервативних колах Туреччини та за ме-

жами країни у численних перекладах («Як ви приєдналися до нас?» («Bize Nasıl Kiydiniz?», 1988); «Жінок пригнічують жінки» («Kadınları Kadınlar da Eziliyor», 1997); «Троянда християнства» («Hıristiyan Gülü», 2000); «Марія» («Maria», 2002)). Окрім літератури ісламського спрямування, до названої категорії зараховують письменників, що, всупереч ідеалам матеріалістичного Заходу, своїми творами відстоюють ультранационалістичні інтереси, які імперіалістичними характеристиками унеможливають свою сумісність з національним каноном. Домінуючим жанром названої літератури є трилер (тур. *gerilim*) чи кіберпанківський роман, а найяскравішим прикладом можна вважати роман О. Учара та Б. Турна «Металева буря» («Metal Fırtınası», 2004). У романі змальовано майбутню війну між Сполученими Штатами та Туреччиною, перемогу в якій здобуває Туреччина. Роман несе ознаки кітч, він глибоко ідеологічний і можна лише уявити його популярність серед масового читача. Прикметно, що своєрідною відповіддю на посилення «антиканонічної» літератури є спроба письменників вкотре повернути увагу до націоналістичних тенденцій, що були панівними у перші роки республіканського періоду. Для прикладу звернімося до надзвичайно популярної книжки Тургута Озакмана «Ці запальні турки» («Şu Çılgın Türkler», 2005). Книжка, яка описувала надзвичайно складні умови повоєнної Туреччини, коли європейські імперіалісти вдалися до спроби захопити Анатолію, мала надзвичайний успіх. Протягом одного року, вже на грудень 2006-го книжку було перевидано 338 разів. Т. Озакман отримав нагороди державного зразка відомих освітніх інституцій Туреччини (звання почесного доктора університету Йедітепе, м. Стамбул; університету 19 травня, м. Самсун; Османгазійського університету, м. Ескішехір; Егейського університету, м. Ізмір та Анкарського університету, а також нагорода «За внесок у розвиток суспільства» («Topluma Katkı Ödülü») університету Сулеймана Деміреля, м. Іспарта). Як бачимо, висвітлення картини сучасної турецької літератури, в аспекті визначення координат канону, співвідносно до мультикультурних тенденцій демонструє контрверсійну ситуацію, коли об'єктивний погляд на мультикультурне минуле Туреччини стає можливим завдяки представникам «екстра-канону», письменників, котрі позбавлені ідеологічних чи релігійних упереджень. Зокрема, зосередженість сучасної турецької літератури на проблемі ідентичності особливо важлива для тематичних і художніх змін, які відбуваються останнім часом. Саме таким способом репрезентується природа та специфіка мультикультурного наративного твору, який декларує жанр роману як своєрідну модель трансформації універсальної мови міжкультурної рівності, тоді як діалог культур та відокремлених етнічних систем формує джерело тематики мультикультурних романів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Блум Г. Західний канон: книги на тлі епох // Гарольд Блум; [пер. з англ. під загальною редакцією Р. Семківа]. – Київ : Факт, 2007. – 720 с.
2. Зборовська Н. Український культурний канон: феміністична інтерпретація [Електронний ресурс] / Н. Зборовська. – Режим доступу : <http://www.ji.lviv.ua/n13texts/zborovs.htm> – Назва з екрана. Дата звернення 12.01.2017

3. *Тлостанова М. В.* Проблема мультикультуралізму и література США кінця ХХ века / Мадина Тлостанова. – Москва : ИМЛИ РАН «Наследие», 2000. – 437 с.
4. *Belge M.* Türkiye'de Kanon / Murat Belge // Kitap-lık. – 2006. – № 68. – S. 54–59.
5. *Esen N.* Mıgırdıç Margosyan and Mehmed Uzun: Remembering Cultural Pluralizm in Diyarbakır / Nüket Esen // Turkish Literature and Cultural Memory. Wiesbaden : Harrassowitz Verlag, 2009. – S. 54–65.
6. *Parla J.* Edebiyat Kanonları / Jale Parla // Kitap-lık. – 2004. – № 68. – S. 51–53.
7. *Sagaster B.* Canon, Extra-Canon, Anti-Canon: On Literature as a Medium of Cultural Memory in Turkey / Borte Sagaster // Turkish Literature and Cultural Memory. – Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2009. – S. 67–73.
8. *Şenlik E.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.eminesenlikoglu.org. – Назва з екрана. Дата звернення 04.01.2017
9. *Uzun M.* Nar Çiçekleri: Çokkültürlük üzerine Deneme / Mehmet Uzun. – İstanbul : İthakiyayınları, 2006. – 136 s.
10. *Türkeş Ö.* Güdük Bir Edebiyat Kanonu / Ömer Türkeş // Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce. – İstanbul: İletişim Yayınları, 2001. – 429 s.
11. *Yıldız E.* Orhan Pamuk'u Okumak / Ecevit Yıldız. – İstanbul : İletişim yayınları, 2006. – 272 s.
12. *100 Temel Eser Yorumları* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.varlik.com.tr/dergiArsiv.aspx>. – Назва з екрана. Дата звернення 15.08.2008
13. *100 Temel Eser Genelgesi* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://web.archive.org/web/20141030212912/http://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular/100TemelEser/100TemelEserGenelge.htm>. – Назва з екрана. Дата звернення 12.10.2016

*Стаття: надійшла до редакції 31.03.2017
прийнята до друку 15.05.2017*

MULTICULTURAL PROJECTS IN TURKISH LITERATURE: MODELING THE NATIONAL CANON

Hanna ROG

*A. Yu. Krymskiy Institute of Oriental Studies
of the National Academy of Sciences of Ukraine,
The Middle East Department
4, Hrushevsky St., Kyiv, Ukraine, 01001,
e-mail: hannavrog@gmail.com*

This article summarizes the ways and aspects of forming the national canon in Turkish literature through the prism of multicultural studies and gives profound analysis of the «100 Basic List of Works» («100 Temel Eser») that was issued by the Turkish Ministry of Education as the «must read list» of literary works. The study reveals the originality of the multicultural narrative work and the question of the definition and modeling of the national canon. The tendency towards rediscovery of the «multiculturalism» as a literary theme, based on the Ottoman and Turkish past, emerged resulting in development of a new cross-social discourse. The very idea of canon presupposes that some books are better or at any rate more canonical than others, but the reasons they are so have nothing to do with social justice, or

indeed with spiritual improvement. Because of this we can observe the tendency of forming «extra-canon» and «anti-canon» works in Turkish literature.

The analysis of the contemporary Turkish literature in terms of determining the coordinates of canon comparable to multicultural trends shows the controversial situation when objective view on the multicultural history of Turkey becomes possible by means of literary works of non-canonical authors, representatives of the «extra-canon»; writers who are deprived of ideological or religious prejudice. Thus, multiculturalism not only drew attention to ethnic communities, but also prepares a space for discussion on the ethnic identities within the dominant national ideology.

Keywords: literary canon, cultural memory, multiculturalism, novel, national identity.